

Boomvalkenraadsel

Gerard Ouweneel

Voor menigeen zal een op libellen jagende boomvalk een van zijn favoriete zomervogeltaferelen zijn. Bij succes geven ze een staaltje luchtacrobatiek ten beste door, al vliegend, de bemachtigde prooi uit het knuistje te verorberen. Ieder zal zo zijn voorkeurtaferelen hebben waarin een van onze zomervogelsoorten een hoofdrol vervult. Een van de mijne speelde zich af in gezelschap van Thomas van der Es en Elwin van der Kolk. Dat betrof een weergaloze ervaring tijdens een Biesbosch-tocht waarbij wij, met een loodgrijze buienlucht als decor, een man wielewaal door een straalbaan Rembrandtlicht zagen vliegen. Een andere is een man grauwe klauwier in de top van een meidoorn ergens in Drenthe. Memorabele zomerscènes van vroeger zijn die van zomertortels die tijdens excursies ons vaak en veel met hun dromerige ‘roer-r-r’ verwelkomden. Maar ook een grasmus staat in die lange rij van favoriete zomervogelbelevissen, het beeld van een individu dat zijn daverende zangexplosie vanuit de top van een vlier ten beste geeft. U en ik kunnen die lijst van ervaringen met een van onze zomervogels twijfelloos nog oneindig verlengen. Koester ze want in tijden dat het niet meezit komen ze van pas. Maar ook, toegegeven, ze kunnen leiden tot weemoed.

Zomer 2019 bracht in Maasdam een boomvalkzomer waarvan ik eigenlijk niet meer verwacht had die nog mee te maken. De reden van dat sombere perspectief vatte Hanneke Sevink samen in de slotzin van haar bijdrage over de boomvalk in de *Vogelatlas van Nederland*. Hanneke besluit met een kort en bondig: ‘Er is dus veel onduidelijk, maar één ding is zeker: het gaat niet goed met de Nederlandse Boomvalken’. Toen ik in 1969 in de Hoeksche Waard ging wonen was de streek vrijwel roofvogelloos en waren excursies zonder een individu eerder regel dan uitzondering. Desondanks waren ’s zomers boomvalken niet heel ongewoon. Enkele paren broedden in doorgesloten ex-productiegrienden langs de oevers van de wateren die de streek omringen. Toen deze doorgroeigrienden geleidelijk geannexeerd werden door buizerds en vooral toen, wat later, er ook haviken gingen broeden, keerden boomvalken dit biotoop de rug toe en vestigden de enkele Hoekschewaardse paren zich in masten van hoogspanningstracé’s die over en door de streek kwamen te lopen. De boomvalk werd een mastvalk. En rond 1990 beleefden wij het plezier van tegen een zijgevel broedende huiszwaluwen. Ik moest toen overtuigingskracht uit de kast halen om mijn zeer pro-huiszwaluwnageslacht ervan te overtuigen dat succesvol verlopende boomvalkenraids op net uitgevlogen huiszwaluwen er ook bij hoorden.

Alvorens boomvalkenzomer 2019 door te nemen eerst 2018, een zomer die in de Maasdamse contreien een ongeëvenaard roofvogelseizoen bracht. Ziehier: op een steenworpafstand van onze woning bracht sperwerman ‘De Mazzelaar’ drie jongen groot. Minder dan honderd meter verderop, in dezelfde groenstrook, leverde een buizerdpaar één jong af. In de aan het dorp grenzende Polder Nieuwbonaventura

bevond zich een slechtvalkterritorium. Deze zijn ook daar mastvalken. Dan huisden er in de buurt torenvalken en zat er aan de andere kant van het dorp een paartje haviken dat in 2017 in een aan de Binnenmaas grenzende aanplant had gebroed. Dat deden ze in 2018 niet, maar in 2019 weer wel. Dus weliswaar was 2018 voor die haviken een beurtjaar geweest, maar toch! Tot slot hadden vlakbij ons wijkje boomvalken in een hoogspanningsmast een huishouden op touw gezet. Sander Elzerman en ik ontdekten dat stel eind juli. Op 6 augustus bekeek ik twee nietige vogelfiguurtjes in de top van het grote stalen staketsel, die zich door de scoop lieten determineren als twee uitgevlogen jonge boomvalken. In de weken nadien werd Plan Oost regelmatig onthaald op twee, soms drie passerende of jagende exemplaren.

Gelet op de boomvalkervaringen van het voorafgaande jaar hadden Sander Elzerman en ik voor 2019 een speciale *subbuteo*-antenne opstaan. Vaak vindt de jaarlijkse boomvalkpremière plaats als ze langs trektelpost Breskens binnenkomen. In 2019 viel die première laat, pas op 24 mei, eentje jagend boven en langs de groenstrook die het woonwijkje begrenst. Op de 28e hoorde Sander er eentje roepen, maar slaagde hij er niet in het geluid te lokaliseren. Op 1 juni zag Els Marijs er eentje rusten in de broedmast van het jaar ervoor. Er volgden meer juniwaarnemingen met, op de 5e, een uit de groenstrook opkomende vogel die, roepend, rondjes ging vliegen. Maar de zoektochten van Sander en mij naar een eventuele nestplaats in de mast van 2018 en de groenstrook leverden niets op. Tót Sander op 24 juni in een vijf kilometer verderop staande hoogspanningsmast een op een nest zittende boomvalk aantrof. De daaropvolgende weken namen de waarnemingen in en rond ons wijkje zienderogen toe. Op 5 juli gedroeg eentje zich dusdanig dat ik in mijn dagboek noteerde ‘in broedbiotoop?’. Wij vlasten al op twee broedparen rond Maasdam, die ene van 24 juni in Sanders mast en dan een tweede dichterbij waarvan wij, vooralsnog, er niet in slaagden diens nest te lokaliseren.

Vanaf de derde julidecade ging het los. Vrijwel dagelijks viel er te genieten van een jagende en/of over het woonwijkje ijrende boomvalk, op de 26e voor het eerst twee stuks. De jacht gold libellen waarvan door de scoop te zien was dat deze zich concentreerden boven de groenstrook. Omdat onze tuinvijver ook libellen trekt, maakte ik mijzelf wijs met die vijver ook een bijdrage te leveren aan de boomvalkglorie – u kent de uitdrukking ‘succes heeft vele vaders’. Maar hoe dan ook, soms dook een valk tot verrekte laag boven de vijver een libel na, tenminste eenmaal met succes, hetgeen hem een applausje opleverde. Tussen 27 juli en 25 augustus zag ik op twaalf data er eentje in actie. Op de 25e zocht ik weer naar een mogelijke nestlocatie, opnieuw tevergeefs. In een poging om meer duidelijkheid te krijgen inzake de boomvalkencarrousel die in mijn woonwijkje draaide, betrok ik die avond en de hele volgende dag op een strategische plaats de tuin, voorzien van scoop en andere het bestaan veraangenamende accessoires. Dat werden fijne uren. De 25e besloot ik mijn notities met de vraag ‘zijn er wellicht twee paren?’ De 26e bracht

meer klaarheid. Ik schreef ervan neer: 'De hele dag boomvalken achter. Maximaal vier. Libellen vangend en etend 'uit het vuistje'. Om 19.00 uur wordt er, luid roepend, een passerende torenvalk op zijn huid gezeten. Door de telescoop langdurig een juveniel in top van de peppels kunnen bekijken'. De volgende dag zaten er 's avonds twee juvenielen in peppeltoppen en op de ochtend van de 4e september vermoedde ik even dat er drie waren, een veronderstelling die later op de dag uitpakte als te optimistisch. Ook Sander concludeerde twee jongen. Op de 31e had hij boven het wijkje een bedelend jong achter een oudervogel zien vliegen en de volgende dag zag hij een van de ouden met een vogel als prooi. Tot aan het eind van de eerste week van september waren er welhaast dagelijks één tot drie jagende boomvalken te zien, voor het laatst op de 9e. In de week nadien zag ik er op drie dagen eentje, steeds een adulte vogel. De laatste van het seizoen kwam de 18e in beeld, ook een jagende adult. Omdat volwassen boomvalken eerder dan de jongen plegen af te reizen naar hun winterkwartier, verbaasde het wat dat wij de laatste tien dagen alleen een adulte vogel zagen. Hadden die twee jongen het niet gered? Of betrof het een passant boomvalk die, aangetrokken door de faciliteiten van een gunstige stopplaats, even was blijven hangen? Vragen dus. En die waren er meer.

Dat in of bij ons woonwijkje boomvalken het tot uitgevlogen jongen hadden gebracht stond wel vast. Of waren er wellicht twee paren geweest? Of, nog een andere optie, had het paartje dat Sander op de 24e juni vijf kilometer verderop had gevonden, na het vliegvlug worden van de jongen met hen een transfer gemaakt naar ons Plan Oost? Want dat woonwijkje bood een coulissenlandschapje in plaats van open polderland met, anno heden, maar bitter weinig prooivogels. En met wellicht als bonus dat de nabijheid van mensen in hun tuinen eventueel brandschattende haviken en slechtvalken wat op afstand houden.

Wanneer ze komend broedseizoen terugkeren gaan Sander Elzerman en ik met een dubbele boomvalkantenne er nog eens extra voor zitten. Met op het netvlies de beelden van die rondkijkende jonge boomvalken, met hun wat rondere vormen, rondkijkend vanuit de hoge peppeltoppen. Aan de vooravond van hun reis van zo'n 8000 kilometer naar zuidelijk Afrika.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Mollet M. 2019. Slechtvalken in Zuid-Holland 2019. Rapport.
- Sevink H. 2018. Boomvalk. *Falco subbuteo*. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland, Vogelatlas van Nederland: 376-377. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam, glo@xs4all.nl